

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

Az álképviselés elméleti és gyakorlati problémái

Előszó

A képviselés mind a közjog, mind a magánjog területét átható jelenség, amely a közjogi, politikai hatalomgyakorlásban főszabályként érvényesül, míg a magánjogban kivételesen jelenik meg. Vizsgálódásomat kizárólag a magánjog, ezen belül is az anyagi jog területére terjesztettem ki. Ebben a körben is kizárólag az álképviseléssel, mint az általánostól eltérő, kivételes jogi helyzettel foglalkozom. Az ügyleti képviselétről magáról kizárólag annyiban és olyan mértékben ejtek szót, amennyiben az álképviselés szabályainak megismeréséhez és megértéséhez feltétlenül szükséges. Megpróbálom bemutatni azokat az elméleti és gyakorlati problémákat, amelyek az álképviselés jogintézményével kapcsolatban megoldásra várnak, és igyekszem vázolni a válaszlehetőségeket is. A képviselés ugyanis meghatározó eleme a jogrendszer - gondoljunk csak az ügyvédi képviselésre - mellett a gazdaság működésének is, hiszen elképzelhetetlen, hogy mindig, mindenki személyesen járjon el. A helyettesítés azonban mindig hordoz nem csekély rizikó faktort, amely abból adódik, hogy egy kevésbé "érdekelt" személy jár el helyettünk. A nemzetközi jog területével egyáltalán nem, a hazai jogtörténeti előzményekkel pedig csak annyiban foglalkozom, amennyiben ez a hatályos szabályozásra hatást gyakorol illetve az összevetés szempontjából releváns.

1. A képviselet

1.1 A képviselet fogalma

A képviselet egyike azon jogintézményeknek, amelynek tartalmát illetően mind a tételes jog, mind a gyakorlat, mind a jogirodalom, sőt a hétköznapi emberek is lényegileg azonos állásponton vannak. Már az 1900-as Ptk. tervezet is hasonló módon definiálta a fogalmat, mint a jelenleg hatályos törvény.

“ Oly szerződés alapján, melyet valaki mint másnak a képviselője ennek nevében képviseleti jogának határai között köt, a képviselt van jogosítva és kötelezve. ”
(1006.5)

A képviselet intézményének ez alapján két szükséges és egyben elégséges feltételét különíthetjük el:

- a.) a képviselő a képviselt felhatalmazása alapján, ennek keretein belül jár el
- b.) a képviselő a harmadik személlyel az ügyletet e minőségét feltárva, a képviselt fél nevében, az ő részére köti meg.

A hatályos szabályozás így rendelkezik :

“Ptk. 219.§ (1) Más személy (képviselő) útján is lehet szerződést kötni, vagy más jognyilatkozatot tenni, kivéve, ha jogszabály szerint a jognyilatkozat csak személyesen tehető meg.

(2) A képviselő cselekménye által a képviselt válik jogosítottá, illetve kötelezetté. ”

A szabályozás az (1) bekezdés során a képviselet alkalmazási körét jelöli ki, azaz akár szerződéskötésére, akár egyoldalú jognyilatkozat tételére fel lehet hatalmazni más személyt, de a (2) bekezdés alapján, amely a képviselet joghatását tartalmazza, a felhatalmazó válik a nyilatkozatok jogosítottjává, illetve kötelezettjévé. Ez alapján

megállapíthatjuk, hogy a magyar jog a közvetlen képviselet, azaz a representationalis elvének¹ talaján áll.

Szászy a képviseleti hatalmat a feljogosítások egyik esetének, a képviselő jogalakító jogának nevezi, ezzel utalva arra a lehetőségre, hogy a képviselő a képviselt körülményeire közvetlenül kiható változást idézzen elő. (Szászy [1948] 306.old.) Módot ad a törvény arra, hogy a közreműködés akár aktív, akár passzív formában történjen, tehát nemcsak jognyilatkozatok tételére, hanem elfogadására is jogosít a képviselői cím. Így lehetőség van arra, hogy bárki olyan hatállyal intézhessen egyoldalú jognyilatkozatot a képviselőhöz, mintha azt a képviselthez intézné.

Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy *“ a képviselet nem más, mint helyettesítés akaratnyilatkozatok tételében vagy elfogadásában .”* (Bíró [1999/1] 134. old.) Mint látjuk, a tételes jog a képviselet fogalmának a közvetlen definiálására még nem vállalkozott, kizárólag az alkalmazási körét és a joghatását jelölte ki, de a jogirodalom mára kitöltötte ezt az űrt.

1.2 A képviselet kizártsága

1.2.1 A Ptk. 219.§ (1) bekezdése szerint *“ Más személy, képviselő útján is lehet szerződést kötni, kivéve ha jogszabály szerint a jognyilatkozat csak személyesen tehető meg. ”*

Főszabály szerint bármely jognyilatkozat esetén helye lehet képviseletnek, azonban a törvény kivételt is megállapít, és kimondja, hogy csak olyan jognyilatkozatoknál van lehetőség helyettesítésre, amelyek jogszabály szerint nem csupán személyesen tehetőek meg.² Ilyen kivételként jelentkeznek a legszemélyesebb akaratnyilatkozatok: a végrendelet (Ptk. 23.§ (2) bek.), a teljes hatályú apai elismerő nyilatkozat (Csjt. 37.§ (3) bek.), valamint a

¹ A Savigny nevéhez köthető eszközelmélet szerint a képviselő csak üzenetvivő, azaz képviseleti cselekvése jogi értelemben a képviselt cselekvése. Puchta ezzel szemben azt állítja, hogy a képviselő szerez jogot, s azt kifogás útján viszi át a képviseltre. (Raffay [1909] 218. old.) A tág értelemben vett beszámítási elmélet a képviseleti cselekvést ténybelileg a képviselő cselekvésének tekinti, de úgy véli, hogy a jogi hatásai a képviselt személyében állnak be, míg a szűk értelemben vett beszámítási elmélet szerint a képviseleti cselekvést úgy kell tekinteni, mintha a képviselt cselekvése lenne.

² Régi magánjogunk ezt a kizárási okot nemcsak a személyhez kötött jognyilatkozatokra nézve fogalmazta meg, kimondta, hogy a képviseleti jog *“ tilos cselekményekre ”* sem terjeszthető ki. Például tilos bűntényekre meghatalmazást adni. (Ókröss [1863] 599.old.)

házasságkötés (Csjt. 2.§ (1) bek.).³ Ha a képviselő ennek ellenére ilyen tartalmú jognyilatkozatot tesz, az semmisnek minősül a fentiek értelmében, hiszen így jogszabályba ütköző (tilos) szerződés (Ptk. 200. § (2) bekezdés) jönne létre.

1.2.2 Kizárási okot állapít meg a törvény a 221.§-ban is.

“ Ptk. 221.§ (3) A képviselő nem járhat el, ha a szemben álló vagy ellentétesen érdekelt fél ő maga vagy olyan személy, akit ugyancsak ő képvisel. Ha a képviselő jogi személy, a képviselt kifejezett engedélye alapján érdekellentét esetében is eljárhat. “

Mivel a magyar szabályozás a közvetlen képviselet talaján áll, azaz a képviselt személy válik a képviselő nyilatkozatainak jogosítottjává és kötelezettjévé, megállapítható, hogy a képviselet fogalmi elemeibe ütközően a képviselőnek önálló érdeke nem lehet, saját illetve harmadik személy érdekét nem érvényesítheti, ő a képviselt érdekeinek szükségszerű hordozója. Emellett a képviselőtől sem lehetne elvárni, hogy ellenérdekű léte ne a maga érdekeit tartsa elsődlegesen szem előtt.⁴ Ezért a jog generálisan tiltja azokat a helyzeteket, ahol potenciális érdekellentét lehetséges az alanyok között, *“ aminek folytán az érdekhordozói minőséget nélkülöző, de képviselőként eljáró személy nyilatkozatához olyan jogkövetkezmény, amely a képviseltet kötelezné, nem fűződhet (quasi álképviselet). “* (Bíró [1999/1] 134.old.)

Ptk. tervezeteink (1900, 1913, 1928) szűk körben még lehetőséget adtak arra, hogy a képviselő önmagával, vagy általa képviselt más személlyel szerződést kössön a képviselt kifejezett felhatalmazása alapján, illetőleg, ha a jogügylet kötelezettség teljesítésében állt. Arra hivatkoztak, hogy habár az összeférhetlenség visszaélések lehetőségének forrása, de a hozzájárulás, illetve a kötelezettségek teljesítése (bárminek a részéről is történik), olyan minimálisra csökkenti a visszaélés veszélyét, hogy ezt a jogintézményi lehetőséget kizárni nem lehet. Hatályos jogunkban az összeférhetlenségi garanciális szabály szintén egy kivételt engedő klauzula, amely a főszabály alóli kivételként lehetővé teszi, hogy jogi

³ Felmerül a kérdés, hogy érvényesül-e ez a korlátozás a személyhez fűződő jogok tekintetében, mivel a Ptk. 85. § (1) bek. szerint *“ a személyhez fűződő jogokat csak személyesen lehet érvényesíteni. “* Ez azonban nem zárja ki a képviselet lehetőségét mind gyakorlásuk, mind érvényesítésük tekintetében, ha ez a jogosult akaratán alapul, vagy ha jogi személyről van szó (Ptkm. I. 1054.old.), ennél fogva pl. személyiségvédelmi perben is igénybe vehető jogi képviselő.

⁴ E tilalom súlyát jelzi, hogy az érdekellentétre alapított kizárási ok nem csupán az ügyleti képviselet körében került megfogalmazásra, a törvényes képviselő sem járhat el ilyen esetben, helyette a gyámhatóság eseti gondnokot rendel a képviseltnek.

személy képviselő a képviselt kifejezett engedélye alapján érdekellentét esetén is eljárjon⁵, azonban a magánjogi tervezeteink kivételeit már nem tartotta fenn.

A Pécsi Ítéltábla a BDT.2010. 2194 számon megjelent határozatában úgy foglalt állást, hogy a polgári anyagi jogi szabályok nem tiltják a szerződéskötést olyan jogi személyek között, amelyeknek a törvényes képviselőjük azonos. Semmis azonban a megállapodás, ha a szerződéskötésnél a felek nevében ugyanazon képviselők járnak el. A perbeli esetben a szerződést kötő felek olyan gazdasági társaságok voltak, amelynek törvényes képviselőjük azonos volt, azonban a szerződéskötés során az egyik szerződőt a törvényes képviselő által meghatalmazott két munkavállaló képviselte. A bíróság álláspontja szerint a Ptk. 221.§ (3) bekezdése szempontjából közömbös, hogy a szerződést aláíró munkavállalókat az ellenérdekű fél törvényes képviselője hatalmazta meg, ugyanis ezen felhatalmazás által a jogi személy képviseletére nyertek jogosultságot, nem pedig a törvényes képviselőt képviselték.

Felmerül a kérdés, hogy mi az érdekellentétes helyzetben való eljárás jogkövetkezménye. Az egyik elképzelés szerint az így létrejött szerződés a Ptk. 200.§ (2) bekezdése szerinti tilos szerződés és az érvénytelenség általános jogkövetkezményei alkalmazandók. A fent idézett bírósági határozatból megállapítható, hogy az elsőfokú bíróság - amely a Ptk. 221.§ (3) bekezdésébe való ütközését a szerződésnek megállapította -,akként foglalt állást, hogy az így létrejött szerződés érvénytelen.

A jogkövetkezmény tekintetében részben hasonló álláspontra helyezkedett a Pécsi Ítéltábla a BDT. 2008. számában 1812. szám alatt közzétett döntésében. Ebben kifejtették, hogy az ügyletek érvényességét illetően a Ptk. 221.§ (3) bekezdésébe ütköző szerződés akkor semmis, ha az ügylet során eljáró képviselő természetes személy, figyelemmel arra, hogy eltérő jogkövetkezményt tartalmazó jogszabályi rendelkezés hiányában a Ptk. 200.§ (2) bekezdése alkalmazandó. Ha azonban a saját magával szerződő képviselő által képviselt ellentétesen érdekelt fél nem természetes személy, hanem gazdasági társaság, az 1988. évi

⁵ A korábbi jogunk lehetővé tette, hogy a végrendeleti végrehajtó és a tömeggondnok a hagyaték, illetőleg a csódtömeg egy részét, vagy akár az egészét megszerezze önmagának. (Egri Bónis Pál [1915] 30. old.)

VI. törvény. 97.§-a ilyen esetre lex specialisként nem a semmiség jogkövetkezményét fűzi, hanem az álképviselőre vonatkozó szabályokat rendeli alkalmazni.

Az érdekellentétes helyzetben való szerződés jogkövetkezményei tekintetében tehát a jelenleg uralkodó felfogás a semmiség jogkövetkezményét fűzi és az érvénytelenség általános jogkövetkezményeit rendeli alkalmazni. Így a képviselt fél szándéka vizsgálat tárgyát nem képezheti és még utólagos jóváhagyással sem orvosolhatja az akarat hiányát.

1.2.3 A hatályos szabályozás a cselekvőképteleneket kizárja a képviselői minőségből, amelynek indoka az, hogy aki akaratkijelentésre képtelen, az más akaratát sem helyettesítheti. A cselekvőképtelen személy saját jognyilatkozatai semmisek, a törvény csak szűk körben és csupán a forgalom biztonsága érdekében teszi lehetővé, hogy joghatások fűződjenek akaratnyilatkozataikhoz. (Ptk. 15/A.§) A forgalom biztonságának a védelme azonban odáig nem terjedhet, hogy képviselői jogot is adjunk a cselekvőképtelen személyeknek. Látnunk kell azt is, hogy a képviselő nemcsak a képviselt személy akaratát közvetíti, de döntéseiben is helyettesíti, ami egy cselekvőképtelen személytől nem várható el. Ezen indokok miatt egyet kell értenünk a jogalkotóval és a jogirodalomban elfogadottá vált többségi állásponttal.⁶

Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy a képviselő útján tett jognyilatkozatot akkor ismeri el a jog, ha a képviselő a képviselt nevében, a képviselői jogkörének keretei között teszi, a nyilatkozat nem minősül kizárólag személyesen megtehetőnek, nem áll fenn érdekellentét és a képviselő legalább korlátozottan cselekvőképés.

⁶ Grosschmid ezzel eltérő álláspontra helyezkedett, akár tizenegy éves gyermekek szerződési képviselőként való eljárását is elismerte. (Fejezetek II. 817.old.)

1.3 A meghatalmazás

A képviseleti jogon belül a törvényi és a szervezeti képviselet mellett az ügyleti képviseletet különíthetjük. Az alábbi fejezetben az ügyleti képviseletnek az álképviselet szempontjából jelentőséggel bíró vonatkozásaival foglalkozom.

1.3.1 A meghatalmazás fogalma

„Ptk. 222. § Képviseleti jogot - a törvényen, a hatósági rendelkezésen és az alapszabályon alapuló képviseleten felül - a képviselőhöz, a másik félhez vagy az érdekelt hatósághoz intézett nyilatkozattal (meghatalmazás) lehet létesíteni. „

A meghatalmazás egyoldalú, címzett, ingyenes akaratnyilatkozat, amely a meghatalmazottat feljogosítja arra, hogy a képviselt helyett és érdekében jognyilatkozatot tegyen vagy elfogadjon.⁷

“ A meghatalmazás lényegében annak bizonyítására szolgál, hogy a képviselő jogosult a képviselt helyett és nevében eljárni “ . (Gosztolya [1990] 1035.old.)

Vizsgáljuk meg a fogalom elemeit közelebbről!

Mint említettem, a meghatalmazás egyoldalú nyilatkozat, tehát érvényessége nem függ elfogadástól, a képviselőt pusztán jogosítja, de nem kötelezi. A meghatalmazásra a Ptk. 199.§-a alapján a szerződésre irányadó szabályokat kell megfelelően alkalmazni. Így vonatkoznak rá az érvénytelenségi szabályok is; ha a meghatalmazás érvénytelen, ez azt eredményezi, hogy az érvénytelen meghatalmazás alapján eljáró személy álképviselőnek minősül.⁸ A Pécsi Ítéltábla a BDT2006.1411. számú határozatban kifejtette, hogy a saját váltó kiállítására vonatkozó meghatalmazás csak írásban érvényes. A váltó kiállítása során szóbeli meghatalmazás alapján eljáró a személy álképviselőnek minősül.

⁷ Az Alkotmánybíróság a meghatalmazáshoz való jogot az emberi méltósághoz való jog részeként érvényesülő önrendelkezési szabadságból vezette le, és ez alapján megsemmisítette a korábbi Munka Törvénykönyve azon rendelkezését (1967.évi II.tv.15.§ (2)), amely feljogosította a szakszervezetet, hogy a munkavállalók helyett és nevében külön meghatalmazás nélkül járjon el a munkaviszonyt érintő kérdésekben. (AB h. 8/1990. (IV.23.))

⁸ A Ptk. Indoklás (1901. 182.old.) szerint a meghatalmazás érvénytelensége a meghatalmazott által kötött szerződés érvénytelenségét csak akkor vonja maga után, ha a harmadikkal kötött szerződés akkor is érvénytelen lenne, ha azt a képviselt kötötte volna meg.

A meghatalmazás a közléssel hatályosul. A meghatalmazó a címzettet arról tájékoztatja, hogy

- fennáll a képviselő ténye, azaz a képviselt javára, illetve terhére teszi meg a képviselő a jognyilatkozatot, továbbá
- a képviselő terjedelemben és időben meddig és mire jogosítja a képviselőt. (Bíró [1998] 57.old.)

A meghatalmazás hatályosulásával kapcsolatos a Legfelsőbb Bíróság 2000. évi 115-ös döntése. Az ügyben a szerződést olyan személy írta alá, akinek a cégjegyzési joga együttes ugyan, de az igazgatósági ülésen az adott szerződéssel kapcsolatban önálló képviselői joggal hatalmazták meg. Az ellenérdekű fél sérelmezte, hogy vele ezt nem közölték. A bíróság kifejtette, hogy a meghatalmazás nemcsak a másik félhez, hanem a képviselőhöz intézett nyilatkozattal is létrehozható, és ez a körülmény a meghatalmazás joghatályosságát nem érinti. (BH. 2000.115)

További fogalmi eleme a meghatalmazásnak az ingyenesség, amely visszavezethető a meghatalmazás jogosultság jellegére, azaz a képviselőt a meghatalmazás nem kötelezi, csak jogosítja. Természetesen az alapul fekvő jogviszony lehet visszerhes, azonban megbízási, illetve egyéb belső jogviszony nélkül az ingyenesség a meghatározó.

1.3.2 Alakszerűség

”Ptk.223.§ (1) A meghatalmazáshoz olyan alakszerűségek szükségesek, amilyeneket jogszabály a meghatalmazás alapján kötetendő szerződésre előír.⁹ Az általános meghatalmazás csak írásban érvényes. ”

Meghatalmazás esetén is főszabályként érvényesül az alakszerűtlenség, és akkor, ha jogszabály nem ír elő érvényességi feltételként írásbeliséget a képviselő alapján kötetendő szerződésre vonatkozóan, úgy a meghatalmazás szóban és ráutaló magatartással (hallgatólagos meghatalmazás) is érvényesen létrejön. Ha azonban jogszabály a szerződés érvényességét meghatározott formához köti, az alakszerűség mellőzésével létrejött

⁹A Gt. azonban tartalmaz egy ezzel ellentétes szabályt, amely kimondja, hogy a tag helyett a társasági szerződést közokiratba vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalt meghatalmazással rendelkező képviselője is aláírhatja. A társasági szerződés létrejöttét ezzel szemben közjegyző által készített közokirati, vagy ügyvéd, illetve az alapító jogtanácsosa által ellenjegyzett okirati formához köti. Így enyhébb alak követelményeket támaszt a Gt. a meghatalmazás létrejöttével kapcsolatban, mint a Ptk.. A lex specialis derogat generalis alapján feloldható ez az ellentmondás, hiszen a Gt. a Ptk.-hoz képest speciális jogszabály, de megfontolandó a szabályozás egységesítése. (Gt. 11. § (3) bek. és 12.§ (4) bek.)

meghatalmazás érvénytelen, az ennek alapján eljáró meghatalmazott pedig álképviselőnek minősül. (lásd 1.3.1) Természetesen egyoldalú nyilatkozatok tekintetében is érvényesül ez a szabály, pl. a Ptk. 242.§-a szerinti tartozáselismerésre adott meghatalmazás csak írásban érvényes. Általános meghatalmazások kizárólag írásbeli formában jöhetnek létre, hiszen ezen felhatalmazás alapján a meghatalmazott a képviselt minden ügyében, vagy ügyeinek meghatározott csoportjára nézve eljárhat. Az ügyvédi meghatalmazás csak írásba foglaltan, a házastársak közötti általános meghatalmazás pedig csak közokirati formában érvényes.

1.3.3 A meghatalmazás tartalma

A tartalom két tekintetben jön számításba. Egyrészt, hogy milyen elemeket kell a meghatalmazásnak tartalmaznia ahhoz, hogy érvényesnek minősüljön, másrészt pedig, hogy a meghatalmazás alapján mire terjed ki a képviselő jogköre. Ahhoz, hogy a meghatalmazás érvényesen létrejöjjön, nem kell tartalmaznia a megkötendő szerződés, kifejezendő nyilatkozat minden lényeges elemét, hiszen a képviselő a képviselt döntéseit is pótolja. Az ingatlan eladására adott meghatalmazásnak nem kell tartalmaznia a XXV.sz. PED-ben megjelölt valamennyi pontot, elegendő, ha azt magában foglalja, hogy kit, milyen ingatlan eladásával bíznak meg. A képviseleti jogkör tisztázásánál az akaratnyilatkozatok értelmezésére vonatkozó általános szabályok szerint kell eljárni. Csak arra a korlátozásra való hivatkozás lehet releváns a meghatalmazó részéről, amely a meghatalmazás értelmezéséből egyértelműnek minősül. Olyan *”belső, kifejezésre nem jutott korlátozás, amelyről a vele szerződő félnek tudomása nem lehetett, ezzel a féllel szemben nem érvényesíthető.”* (Szladits [1933] 152.old.) Amikor a képviseleti jogkör terjedelme nincs konkrétan körülírva, de alapul fekvő jogviszony létezik, akkor a meghatalmazottat minden olyan ügylet megkötésére jogosítottnak kell tekinteni, amely az alapjogviszonnyal kapcsolatos.

A Legfelsőbb Bíróság kimondta, hogy a meghatalmazás tartalmát a Ptk. 207. §(1) bekezdésének megfelelően kell értelmezni. Ezt az adott ügyben a Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint az eljáró bíróságok megsértették, és a közokiratba foglalt általános meghatalmazást megszorítóan értelmezték. A meghatalmazás tartalmazta, hogy a *”meghatalmazó helyett és megbízásából a társaság nevében”* eljárhatnak a képviselők. Ez a

meghatalmazás nem pusztán a társaságon kívüli harmadik személyekkel szemben jogosít, hanem magával a társasággal szemben is, amely a Gt. 1.§ (2) bek. értelmében önálló jogalany. (BH. 1999.128.)

1.3.4 A meghatalmazás megszűnése

” Ptk. 223.§ (2) A meghatalmazás eltérő kikötés hiányában visszavonásig érvényes, visszavonása jóhiszemű harmadik személy irányában csak akkor hatályos, ha azt vele közölték. Visszavonás jogáról érvényesen nem lehet lemondani.

(3) A meghatalmazás bármelyik fél halálával megszűnik. ”

A Ptk. a meghatalmazás megszűnésének két esetét szabályozza, a visszavonást és a halált, de nem szól azokról az esetekről, amikor a meghatalmazás teljesítés, feltétel vagy időtűzés, illetőleg cselekvőképtelenné válás folytán szűnik meg.^{10 11}

a) visszavonás: A meghatalmazás két fél közötti bizalmi jogviszonyt feltételez. Ez a bizalmi jelleg követeli meg a visszavonás lehetőségének rögzítését, valamint annak kimondását, hogy a visszavonás jogáról érvényesen lemondani ne lehessen. Korábbi jogunk elismerte a visszavonhatatlanság kikötését, amelyet azzal indokoltak, hogy létezik olyan meghatalmazás, amely a meghatalmazott, illetve a harmadik személy érdekében lett megadva, és ebben az esetben *” nem függhet a meghatalmazónak tetszésétől, hogy azt ismét elvonja ”*. (Ptk. Indoklás [1901] 184.old.) Nagy Ferenc azonban arra az álláspontra helyezkedik, hogy a meghatalmazás lényegébe ütközik a visszavonás jogáról való lemondás. Egyet kell értenünk az utóbbi megoldással, és így a hatályos szabályozással, hiszen a képviselő minden esetben a képviselt érdekében jár el, és nem engedhető meg, hogy érdekei csorbulása esetén is kötelezve legyen a képviselő jognyilatkozatai által.

Ha a meghatalmazás érvényességét határidőhöz vagy feltételhez kötötték, az sem jelenti a visszavonás jogáról való lemondást, csupán azt, hogy a határidő leteltével vagy a feltétel bekövetkeztével a meghatalmazás automatikusan megszűnik.

¹⁰ A Pp. a meghatalmazás megszűnése körében a felmondási jogot is elismeri, amely valószínűleg azzal magyarázható, hogy a meghatalmazásra és a megbízásra vonatkozó rendelkezéseket összemosza. (Gosztolya [1990] 1036.old.)

¹¹ Ökröss Bálint emellett a meghatalmazás megszűnése esetének tekinti a becstelenségben lett marasztalást, valamint a megbízó visszatértét, ha a meghatalmazottat csak távollétének időtartamára rendelt. (Ökröss [1863] 604.old.)

A visszavonás egyoldalú jognyilatkozat, amely a meghatalmazottal való közléssel hatályosul. Ha valamely harmadik személy korábban értesült a meghatalmazás megszűnéséről, mint a meghatalmazott, vele szemben már e korábbi időponttól megszűntnek kell tekinteni a meghatalmazást. A visszavonás jóhiszemű harmadik személlyel szemben csak akkor hatályos, ha azt vele közölték. Tehát a képviselő jó- vagy rosszhiszeműségétől függetlenül a képviseltre telepíti a teljesítés kockázatát, ha a meghatalmazás visszavonásáról nem tájékoztatta azt a személyt, akire a képviselő nyilatkozata kihathat. Ilyenkor a meghatalmazás vele szemben hatályos marad, és az álképviselő jognyilatkozatához joghatás fűződik, amit Bíró György szankciós hatályosság helyzetnek nevez. (Bíró [1999/1] 147.old.)

A meghatalmazó általános meghatalmazás esetén gyakran nem tudhatja, hogy a képviselő kikkel áll összeköttetésben, ezért a Ptk. tervezetek taxatív felsorolták azokat a személyeket és esetköröket, amelyek esetében létezett tájékoztatási kötelezettsége. Így, ha a meghatalmazás közhírré volt téve, a visszavonás is közhírré volt teendő. Ha a meghatalmazásról valakiket külön értesítettek, illetve a meghatalmazó tudta, hogy a képviselővel jogügyleti kapcsolatban álltak, akkor őket is külön értesítenie kellett. Ha a meghatalmazó a képviselő részére meghatalmazványt adott ki, akkor ezt vissza kellett szereznie, illetőleg hatályvesztettségét hirdetmény útján közzé kellett tennie. (Ptk. Indoklás [1901] 186.-187.old.) A hatályos szabályozás ilyen taxációt nem tartalmaz, ezért jóhiszemű harmadik személlyel szemben minden esetben, ezen taxatív körön belül és kívül is, helytállásra köteles a képviselt. De lege ferenda megfontolandónak tartom a visszavonásról értesítendőik olyan mérvű felsorolását, amely az elvárhatóság és a méltányosság elveit egyaránt érvényesíti. A hatályos szabályozás nézetem szerint túl nagy terhet ró a képviselt személyre, elegendőnek tartanám, ha a képviseltnek csak azokat a személyeket kellene értesítenie, akiket a Ptk. tervezetek alapján kellett. Ez képviselt-barátabb szabályozás lenne, amely alkalmas a tiszta jogi helyzet megteremtésére.

b) halál: A meghatalmazás bármelyik fél halálával megszűnik. Ha a képviselő a képviselt fél halála után tesz jognyilatkozatot, és a képviselt haláláról tudomással nem bírt, akkor a nyilatkozat további jogi sorsa a jóhiszemű álképviselő szabályai szerint minősül. Ellenkező esetben a képviselő eljárása természetesen rosszhiszemű. Abban az esetben, ha *” a meghatalmazott egyben megbízott is, és tud ugyan a képviselt haláláról, de a rábízott*

ügyben sürgős intézkedést kell tenni, ez esetben joghatályosan megteheti a halaszthatatlan intézkedéseket a meghatalmazó halálát követően is. ” (Polgári jog, Kommentár a gyakorlat számára [1997] 383.old.) Így a meghatalmazás a megbízással együtt ” meghosszabbodik “. A meghatalmazó jogutódjainak lehetőségük van arra, hogy megerősítsék a meghatalmazást, akár ráutaló magatartással is, de ebben az esetben már új meghatalmazásról beszélünk.

c) cselekvőképtelenné válás: Ha a meghatalmazó oldalán lép fel a cselekvőképtelenség, illetőleg korlátozott cselekvőképesség, akkor jogkövetkezményei megegyeznek a halálnál leírtakkal, tehát a meghatalmazás megszűnik. Ugyanezt a meghatalmazott oldaláról vizsgálva azt kell mondanunk, hogy csak a cselekvőképesség teljes elvesztése szünteti meg automatikusan a meghatalmazást, hiszen korlátozottan cselekvőképes személy is állhat képviselői pozícióban. Ha a képviselt személy nem akarja, hogy korlátozottan cselekvőképes személy járjon el helyette, akkor rendelkezésére áll a visszavonás joga, amihez kellő ideje is lesz, hiszen cselekvőképes személyből korlátozottan cselekvőképes csak bírósági határozat alapján válhat. Tehát az a kérdés, hogy mi történik, ha a képviselt nem kívánja, hogy nevében korlátozottan cselekvőképes járjon el, problémaként fel sem merül.

d) feltétel vagy időtűzés: Ha a meghatalmazás megszűnését valamilyen időpont beálltához, vagy valamilyen feltétel bekövetkezéséhez kötötték, ezen feltétel teljesülésével, időpont beálltával a meghatalmazás megszűnik. Ez jóhiszemű harmadik személlyel szemben csak akkor hatályos, ha ezt vele közölték, erre az esetre is alkalmazni kell a visszavonás hatályosságáról leírtakat. A feltétel- vagy időtűzés a visszavonás jogát nem érinti.

e) teljesítés: A meghatalmazás megszűnésének a teljesítés a leggyakoribb módja. A különös meghatalmazás a jognyilatkozat megtételével illetve elfogadásával, minden egyéb jogcselekmény nélkül megszűnik. Általános meghatalmazások körében teljesítéssel történő megszűnésről nem beszélhetünk.

A meghatalmazás megszűnését követő eljárás álképviseletnek minősül, amiről bővebben a következő fejezetben szólok.

2. Az álképviselet

2.1 Az álképviselet fogalma, álképviseleti helyzetek

Álképviselőnek (falsus procuratornak) minősül az a személy, aki más nevében képviseleti jogalap nélkül, vagy ennek terjedelmét túllépve (excessus mandati) jár el.

“ Ptk. 221.§ (1) Aki képviseleti jogkörét jóhiszeműen túllépi, vagy anélkül, hogy képviseleti joga volna más nevében szerződést köt, és eljárását az, akinek a nevében eljár, nem hagyja jóvá, köteles a vele szerződő félnek a szerződés megkötéséből eredő kárát megtéríteni. A bíróság azonban szerződés megkötéséből eredő kár megtérítése alól mentesítheti, különösen, ha korábban képviselő volt, és képviselői jogának megszűnéséről a szerződéskötéskor önhibáján kívül nem tudott.

(2) A rosszhiszemű álképviselő teljes kártérítéssel tartozik. ”

Annak a kérdésnek az eldöntése, hogy valaki álképviselőnek vagy képviselőnek minősül-e, a képviseleti jogkör terjedelmétől, tehát a jogalaptól függ. Mint a definícióból is kitűnik, két esetben beszélhetünk álképviselőről; ha az adott személy egyáltalán nem rendelkezik képviselői hatalommal, illetve ha rendelkezik vele, de terjedelmét időben vagy terjedelemben túllépi. A második eset a gyakorlatban jellemzőbb, amikor valaki rendelkezett ugyan képviseleti joggal, de ez valamilyen oknál fogva megszűnt, illetve még mindig fennáll a képviseleti jog, de nem terjed ki arra, amit a képviselő tesz.

A meghatalmazás megszűnéséről és tartalmáról bővebben az 1.3 alatti fejezetben szóltam, azonban itt is érdemes kiemelni, hogy a visszavonás harmadik jóhiszemű személlyel szemben csak akkor hatályos, ha erről a képviselt személy tájékoztatta, illetve valamely más forrásból, vagy körülményből értesült róla. Ellenkező esetben a képviselt fél lesz a jognyilatkozat kötelezettje, azaz a visszavonás utáni álképviseleti nyilatkozat a képviseltet fogja terhelni.

A másik kiemelésre méltó tény a képviselet tartalmával kapcsolatos. A képviselői jogkör tartalmának a meghatározásánál az akaratnyilatkozatok értelmezésére vonatkozó általános szabályokból kell kiindulni, tehát a képviselői jogkör korlátozásának a meghatalmazásból, illetve a körülményekből egyértelműen ki kell tűnnie. Ha a szerződő fél erről a korlátozásról tudomással bír, és mégis megkötöti a szerződést, akkor rosszhiszeműnek minősül, és nem fordulhat az álképviselővel szemben, hiszen *” saját felróható magatartására előnyök szerzése végett senki sem hivatkozhat ”*. (Ptk. 4.§ (4) bek.) Ha a korlátozásról nem tudott, akkor minősül csak álképviselőnek az eljáró személy. Az érvénytelen meghatalmazás alapján eljáró személy is álképviselőnek minősül.

2.2 Álképviselet a magánjogi tervezeteinkben (1900, 1913, 1928)

Az álképviselet fogalma - alapvető tartalmát illetően - mindegyik vizsgált tervezetben megegyezett a hatályossal.

” Oly szerződés, amelyet valaki másnak nevében képviseleti jog nélkül vagy a képviseleti jog határainak túllépésével - álképviselőként - köt, a képviseltre csak jóváhagyásával válik hatályossá. ” (Mtj. 1033. §)

A század eleji magánjog az álképviselet jogkövetkezményeként a hatályossági koncepció mellett foglalt állást, és jóváhagyás hiányában hatálytalannak tekintette az álképviselő nyilatkozatát, érvényességét azonban nem kérdőjelezte meg. Ezt a függő jogi helyzetet analógia útján rokonította ahhoz a helyzethez, amikor a kiskorú törvényes képviselőjének beleegyezése nélkül kötött olyan szerződést, amelyhez a gyámhatóság jóváhagyása nem volt szükséges.¹² Van olyan elmélet azonban, mely szerint akkoriban mind a tételes jog, mind a jogtudomány a hatályosság kifejezést néha a mai érvénytelenség szinonimájaként használta, így álláspontjuk szerint valószínűsíthetően ebben az esetben is ezt tapasztalhatjuk. Ennek ellentmond azonban, hogy a tervezet indoklása (1901)¹³ lehetőséget ad a szerződő félnek, hogy megfelelő határidő tűzésével (min.8 nap) a képviseltet felhívja a jogi bizonytalanság

¹² A hatályos Ptk. a cselekvőképtelen személy jognyilatkozatait szűk körű kivétellel mindig érvénytelennek tekinti függetlenül attól, hogy a gyámhatósági jóváhagyás szükséges-e avagy sem.

¹³ Érdekes, hogy az 1981-ben Eörsi Gyula szerkesztésében megjelent Ptkm. I. még mindig a hatályosság kifejezést használja, és még különbséget tesz az álképviselővel kötött szerződés, illetve az általa tett egyoldalú nyilatkozat közt. Utóbbiak esetén, ha az álképviselő a harmadik személy felhívására sem igazolja a képviseleti jog fennállását, a nyilatkozat hatálytalan, függetlenül a tényleges fennállástól.

eloszlatására. Ha a jóváhagyásról nem nyilatkozik, akkor a " *jóváhagyást megtagadottnak kell tekinteni* ". (Egri Bónis [1915] 40.old.) Ebből a szempontból inkább a hatályossági koncepció fogadható el, hiszen egy utólagos jóváhagyástól függő jogi helyzet áll elő. A másik kedvező pozíciót biztosító jogosultsága a harmadik személynek az elállási jog, amely négy konjunktív feltétel együttes fennállása esetén illeti meg: szerződés megkötésekor a képviseleti jog hiányáról nem tudott, a szerződést egyik fél sem teljesítette, és a képviselt sem jelentette ki jóváhagyását, valamint a másik fél a képviseleti jog hiányáról értesülve azonnal kijelenti elállását a " képviselttel ", vagy az álképviselővel szemben. Azzal, hogy a tervezet elállási jogot biztosít a harmadik személynek, a szerződés létrejötté, érvényessége mellett foglal állást.

A tervezetek eltérő jogkövetkezményeket fűznek az álképviselő jognyilatkozatához attól függően, hogy általa kötött szerződésekről, általa tett, illetőleg elfogadott jognyilatkozatokról van-e szó. Tekintsük át a szabályozási szinteket és az egyes esetekhez kapcsolódó joghatásokat!

Szerződések esetén, ha a képviselt fél utólag jóváhagyja a nyilatkozatot, akkor hatályossá (érvényessé?) válik a kétoldalú jogügylet.

Ha azonban a " képviselt " a jóváhagyást megtagadja, az álképviselő felelőssé válik, mivel hallgatólagosan garancia-ígéretet tett a szerződés megkötése során a szerződő fél irányában. Ennek alapján a harmadik személyt megilleti a választás joga, vagy a nemteljesítésből eredő teljes kárt követeli, vagy azt, hogy az álképviselő saját személyében álljon helyt a szerződés teljesítéséért.¹⁴ Az a körülmény, hogy bízott a képviselt fél utólagos jóváhagyásában, nem mentesíti a képviselőt.

Az álképviselő felelősségének mértéke a biztatási kárra (negatív interessére) korlátozódik abban az esetben, ha a képviseletre tévedésből jogosultnak vélte magát, és a másik félre nézve a szerződésből ingyenes előny, vagy aránytalan nyereség háramlik. Csak e két taxatív feltétel együttes fennállása esetén, és csak akkor csökken a kártérítési kötelezettségének mértéke, ha a tévedését a másik fél okozta, vagy azt felismerhette.

¹⁴ A kereskedelmi jog jóváhagyás hiányában szintén választási jogot biztosít a szerződő félnek. Választhatja a szerződés teljesítését az álképviselő részéről, követelhet a nemteljesítés miatti kártérítést, és elállhat a szerződéstől. A magánjogi szabályozástól való alapvető eltérés abban nyilvánul meg, hogy a jóváhagyásra nem köteles határidőt tűzni, akár nyomban élhet az elállási jogával, vagy fordulhat az álképviselő ellen. (Kuncz [1944] 77.old.)

Az álképviselő kizárólag két esetben szabadul a kötelemből. Ha a másik fél a képviseleti jog hiányáról tudott, vagy azt kellő körültekintés mellett felismerhette, az álképviselőt felelősség nem terheli, hiszen hallgatólagos garancia-ígéretről sem beszélhetünk. Mentesül az álképviselő akkor is, ha a szerződéskötés idején *” szerződképességében korlátozva volt, kivéve ha törvényes képviselőjének a beleegyezésével járt el. ”* (Egri Bónis [1915] 41.old.) Az itt felsorolt esetekben a bizonyítási teher az álképviselőn nyugszik.

Egyoldalú nyilatkozatok jogkövetkezményének tekintetében eltérés figyelhető meg az alapján, hogy ki a nyilatkozattevő. Ha a harmadik személy intézi a nyilatkozatot az álképviselőhöz, jogkövetkezménye feltétlen hatálytalanság. Az álképviselő által tett akaratsnyilatkozatok esetében a tervezetek megkívánják a képviseleti jog egyidejű igazolását. Ennek hiányában a harmadik személy a nyilatkozatot haladéktalanul visszautasíthatja, kivéve, ha a képviseleti jogról, vagy a nyilatkozat jóváhagyásáról tudomása van. Ha a harmadik személy a nyilatkozatot nem utasította vissza, akkor a szerződésre vonatkozó szabályokat rendeli alkalmazni mindhárom tervezet. (Ptk. tervezet [1900] 1023.-1026. §§; Ptk. tervezet [1913] 805.-807. §§; Mtj.[1928] 1033.-1036. §§)

Összevetve a hatályos szabályozással a következő konklúziókat vonhatjuk le:

Az álképviselő jogkövetkezménye utólagos jóváhagyás hiányában korábban a hatálytalanság (érvénytelenség?), jelenleg a szerződés létre nem jött (érvénytelenség?).

Jelenleg nem valósul meg a különválasztás a szerződések és az egyoldalú nyilatkozatok tekintetében. A külön rendelkezés hiányából arra lehet következtetni, hogy a Ptk. az egységes szabályozás gondolatának talaján állva a 199. §-t rendeli alkalmazni.

A jogkövetkezmények közül kizárólag a kártérítés jelenik meg, nem kötelezhető az álképviselő a szerződés teljesítésére, hiszen az általa tett jognyilatkozat létre sem jött, ráadásul a jóhiszemű álképviselőt ez méltánytalanul hozná hátrányos helyzetbe, és könnyen előfordulhat, hogy nem is képes a szakértelmet kívánó szolgáltatás teljesítésére.

A kockázatok megosztása tekintetében az álképviselő pozíciójában enyhülés következett be, nagyobb teher nehezedett rá tervezeteink alapján, mint a hatályos jogszabály szerint. Jelenleg ugyanis a kártérítés mértéke kizárólag az álképviselő jó- illetve rosszhiszeműségéhez igazodik, függetlenné vált attól a körülménytől, hogy a szerződő fél

szerzése ingyenes jellegű, vagy aránytalan nyereséggel járó-e. Emellett a Ptk. lehetőséget lát arra, hogy a bíróság méltányossági alapon mentesítse a jóhiszemű álképviselőt a kár részben vagy egészben történő megtérítése alól, utóbbi esetben a casus nocet domino elve érvényesül. A tervezeteink még taxatívén meghatározták a mentesülés eseteit, és nem utalták azt a bírói mérlegelés terebélyébe.

A hatályos szabályozás szerint a harmadik személyt sem a visszavonás, sem az elállás joga nem illeti meg.

2.3. Az álképviselő jogkövetkezményei a hatályos szabályozás alapján figyelemmel a bírói gyakorlatra is

2.3.1 Az álképviselő által tett nyilatkozat jogi minősítése

A hatályos szabályozás nem ad választ arra a kérdésre, hogy az álképviselő által kötött szerződésre, jognyilatkozatra vonatkozóan milyen jogkövetkezmény alkalmazandó. A joggyakorlatban és a jogirodalomban alapvetően két eltérő válasz született erre a kérdésre. Az álképviselő jogkövetkezménye az egyik elmélet szerint az érvénytelenség, figyelemmel arra, hogy a megkötött szerződés jogszabályba ütközik és így módon a Ptk. 200.§ (2) bekezdésében foglaltakra figyelemmel semmis. Azonban jelenleg az okok tekintetében a jogirodalomban eltérés tapasztalható. Az egyik elmélet az akarati hibák közé sorolja, a másik pedig nyilatkozati hibának tekinti az álképviselői helyzetet. (Bíró [1999/1] 347.old.) Az érvénytelenségi koncepció mellett foglal állást a Fővárosi Bíróság a Gf.75.145/2001/5. számú határozatában (BDT2002.696), amikor utalt arra, hogy utólagos jóváhagyás folytán akkor is *érvényessé* vált volna a perbeli egyezség, ha azt valóban meghatalmazás nélkül kötötte volna a képviselő. Szintén ezen az állásponton volt a Legfelsőbb Bíróság az EBH2009.2038. számú határozatában, amelyben kifejtette, hogy a képviselői jogosultság nélkül más nevében tett jognyilatkozat érvénytelen, tehát azt a személyt, akinek a nevében az álképviselő eljár nem jogosítja és nem kötelezi. Az utólagos jóváhagyás az érvénytelenséget orvosolja, mintha azt már eredetileg is a képviselt fél tette volna meg.

Ezzel szemben a másik álláspont nem érvénytelenségi okként definiálja az álképviseleti helyzetet, hanem akarathányra visszavezetve megállapítja, hogy az álképviselő jognyilatkozata a képviseletet nem köti, így kölcsönös akaratnyilatkozat hiányában a szerződés nem jön létre (EBH2005.21.) Kifejti, hogy kötelmet a képviselet és a másik fél között csak a valódi képviselő nyilatkozata keletkeztet. A törvény lehetővé teszi, hogy a képviselet, akaratának utólagos kifejezésével, az álképviselő eljárást jóváhagyja, ezzel magára nézve kötelezőnek ismerje el. A törvény az álképviselet körében a szerződésről, annak érvénytelenségéről nem tesz említést, hanem nyomban az álképviselő kártérítési felelősségét szabályozza. Az álképviselő jogellenes magatartása viszont nem a képviselet és a harmadik személy, hanem az álképviselő és a szerződő között keletkeztet szerződésen kívüli deliktualis kötelmet.

Hasonló álláspontot képvisel a már hivatkozott BDT2008.1812, amikor a döntés indokolásában rögzíti, hogy az álképviselő által tett nyilatkozat a képviseletet nem jogosítja és nem kötelezi, a Ptk. 205.§ (1) bekezdésében foglaltak szerint tehát az ilyen ügylet nem jön létre.

Álláspontom szerint inkább az utóbbi elmélet igazolható, hiszen egy olyan jellegű akarathányos helyzet áll elő a képviselet oldalán, amely utóbb egy akaratnyilatkozattal orvosolható, az akarathány azonban a szerződés létét kérdőjelezi meg. Megfontolandó az álképviselet jogkövetkezményének törvénybe iktatása.

Azonban akár az érvénytelenségi koncepciót fogadjuk el, akár a másik álláspontra helyezkedve a szerződést létre nem jöttek tekintjük, az érvénytelenségnek a Ptk. 237-239.§-ában írt jogkövetkezményei nem alkalmazhatók. A jogi hatások tekintetében az álképviselet körében a Ptk. sajátos szabályokat tartalmaz.

Felmerülhet a kérdés, hogy amennyiben a képviselő a képviseleti jogkörét túllépi, akkor esetlegesen - az érvénytelenségi tézis elfogadása esetén - részleges érvénytelenségről beszélhetünk-e (pl. osztható szolgáltatások esetén). Figyelemmel arra, hogy az érvénytelenség jogkövetkezményei nem alkalmazhatók, álláspontom szerint részleges érvénytelenségről sem beszélhetünk.

Vegyük sorra az álképviselői jognyilatkozat lehetséges következményeit!

2.3.2 Utólagos jóváhagyás

Ha a képviselt személy az álképviselő által tett akaratnyilatkozatot utólag jóváhagyja, a jognyilatkozat a szerződés megkötésének időpontjára visszaható (ex tunc) hatállyal érvényessé (létrejötté) válik, ugyanazt a hatást fejtve ki, mintha a képviseleti jog fennállt volna, illetőleg a nyilatkozatra is kiterjedt volna. A " képviselt " személy utólagos jóváhagyása az előzetes meghatalmazással egyenértékű (ratihabitio mandato comparatur).

Ilyenkor a képviselt személy lesz a jogügylet jogosítottja illetve kötelezettje. A jóváhagyás kifejezett nyilatkozattal (írásban vagy szóban), valamint ráutaló magatartással is megadható. Tehát amíg a meghatalmazás megadásánál megkívánja a jog, hogy olyan alakszerűségi követelményeknek megfelelően legyen megadva, mint amelyet a megteendő nyilatkozatra előír a jogszabály, addig az utólagos jóváhagyás már teljesen alakszerűtlenül is megadható függetlenül a nyilatkozatra előírt alakszerűségi követelményektől. Azonban kikötés, hogy a jóváhagyásnak a megkötött szerződésre kell vonatkoznia. Ha az álképviselő utóbb meghatalmazást kap, nem jelenti azt, hogy az álképviselő időtartama alatt kötött szerződést magára nézve kötelezőnek ismerné el a képviselt személy. (Ptkm. I. 1064.old.)

További kérdés, hogy mennyi idő áll a " képviselt " rendelkezésére ahhoz, hogy jóváhagyja a nyilatkozatot. Ha tudomást szerez az álképviselői helyzetről, és tudja, hogy a szerződő fél jóhiszemű, akkor a tudomásszerzést követően haladéktalanul köteles tiltakozni, mert a hallgatása egyébként ráutaló magatartással kifejezett hozzájárulásnak minősülhet, hiszen túri azt, hogy a szerződő fél a teljesítésre felkészüljön annak minden anyagi vonzatával együtt, illetve a szerződés teljesítésében bízva egyéb lehetőségeket elszalasszon. A tudomásszerzés időpontja meghatározó, függetlenül attól, hogy ez hosszabb vagy rövidebb intervallum.

A bíróságok közzétett döntései az álképviselői jogintézményével kapcsolatban nagyrészt az utólagos jóváhagyás ráutaló magatartással való megadásának kérdésével foglalkoznak.

- Az 1990-es évek derekán három váltóval kapcsolatos ügyben is arra hivatkozott a váltókötelezett, hogy a váltó leszámítolása iránt intézkedő személy nem rendelkezett meghatalmazással. A Legfelsőbb Bíróság azonban mindhárom esetben elutasította ezt a védekezést, és az álképviselő által tett jognyilatkozatot utólagos jóváhagyással érvényessé nyilvánítottnak tekintette. A bíróság kimondta, hogy amennyiben a "képviselt" az általa álképviselőnek tekintett személy által leszámított váltó alapján a számlájára befolyt összeget nem utalja vissza, illetve nem tiltakozik az ellen, hogy számára ismeretlen váltó alapján a számlájára fizetést teljesítenek, és esetleg azt még tovább is utalja, a hallgatást ráutaló magatartásként kell értékelni. A ráutaló magatartás pedig utólagos jóváhagyás, amely a jognyilatkozatot ex tunc hatállyal érvényessé teszi.

(BH. 1993.181. ; BH. 1994.148. ; BH. 1994.501.)

- Szintén váltóval kapcsolatban mutatott rá a Pécsi Ítéltábla a BDT2006.1411. számú határozatban, hogy a saját váltó kiállítására vonatkozó meghatalmazás csak írásban érvényes. A váltó kiállítása során szóbeli meghatalmazás alapján eljáró személy álképviselőnek minősül. Azonban, ha az álképviselő eljárását az, akinek a nevében kötelezettséget vállalt, jóváhagyja, a képviselt válik a váltó kötelezettjévé.

- Az 1995. évi 110. bírósági határozatban az alperes vagyonbiztosítási szerződést kötött a felperessel, a második részletet azonban nem fizette meg, és a szerződést felmondta. Az elsőfokú bíróság az alperest az adott évre esedékes biztosítási díj megfizetésére kötelezte. Az alperes fellebbezésében a kereset elutasítását kérte arra hivatkozással, hogy a nevében eljáró könyvelő álképviselőnek minősül. A Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy az alperes azzal, hogy a felmondás jogával élt, maga is érvényesen létrejöttek tekintette a jognyilatkozatot, hiszen felmondani csak érvényes szerződést lehet. Ráadásul felmondási okként nem az álképviselői helyzetet jelölte meg, hanem egyik munkatársuk személyes sérelmére hivatkozott. Megállapításra került, hogy a könyvelő más biztosítási szerződések aláírójaként is szerepelt már. Ezen tényekre alapozva a Legfelsőbb Bíróság jóváhagyottnak tekintette a szerződést, hiszen a hallgatás mellé egyéb concludens factumok is társultak, amelyekből a képviselői jog fennálltára következtethetünk. (BH. 1995.110.)

- A cégnyilvántartásba be nem vezetett képviseleti jog gyakorlásával kapcsolatban kimondták, hogy a képviseleti jogkör gyakorlójának akadályoztatása idejére a képviseleti jog átruházása cégnyilvántartáson kívül is megtörténhet, és így lehetőség van arra, hogy az igazgatóhelyettes gyakorolja az igazgató jogait. A Legfelsőbb Bíróság arra is rámutatott, hogyha nem így lenne, akkor az igazgatóhelyettes (aki az igazgató jogait gyakorolva egy megbízási szerződést felmondott) jóhiszemű álképviselőnek minősülne, akinek eljárását utólag jóváhagyták, hiszen az igazgató tiltakozásának hiánya ráutaló magatartásként értékelendő. (BH. 1996.19.)

- Jóváhagyásként értékelte a bíróság azt is, amikor a vevő vállalat dolgozói az adásvételi szerződés megkötésére nem voltak ugyan meghatalmazva, de a vállalat utóbb szabályszerű levélben elismerte a megállapodás létrejöttét, és csak pénzügyi nehézségei miatt kérte annak tárgyalanná nyilvánítását. (Gf I. 31607/1976.)

- Jóváhagyásnak minősült az is, amikor a vállalat nevében a javítási munkákra olyan dolgozó kötötte meg a szerződést, akinek nem volt ugyan képviseleti joga, de a vállalat tűrte a munka végzését, és az első részszámlákat is kifizette. (Gf IV. 32700/1976.)

-Utólagos jóváhagyás révén vált érvényessé az a választottbíróági kikötést tartalmazó megbízási szerződés, amelyet ugyan nem a Gt. alapján arra feljogosított személyek írtak alá, de akiknek eljárását a képviselt a keresetlevélre tett érdemi ellenkérelmében a bíróság előtt elismerte. (BH. 2000.216.)

Ha a szerződő fél a tudomással bír illetve tudomást szerez az álképviseleti minőségről, akkor lehetősége van arra, hogy felhívja a " képviseltet " a jóváhagyás megtételére. Ilyenkor a " képviselt " hallgatása az utólagos jóváhagyás megtagadásának minősül. Ezt a jogi helyzetet a Ptkm. I. (1064. old.) analógia útján rokonítja a harmadik személy jóváhagyásától függő szerződéshez. (Ptk. 215. § (1) bekezdése)

Azonban két vonatkozásban is eltérés tapasztalható. Egyrészt itt a harmadik személy maga a szerződő fél, akinek a hozzájárulása a saját kötelezettséget, illetve jogosítottságát teremti meg. Másrészt, habár mindkét esetben egy létre nem jött szerződésről beszélünk, mely a jóváhagyással ér szerződési létszakba, az utólagos jóváhagyás hiánya eltérő jogkövetkezményekre vezet. A Ptk. 215. § (3) bekezdése alapján beleegyezés hiányában az érvénytelenség jogkövetkezményét kell alkalmazni a harmadik személy jóváhagyásától függő szerződésekre, míg az álképviselő esetében az álképviselő kártérítési felelőssége lesz irányadó.

A fenti különbségek abba az irányba mutatnak, hogy az álképviselő és a harmadik személy jóváhagyásától függő jogi helyzet közzé egyenlőségjel nem tehető. Ezt erősíti a Legfelsőbb Bíróság az EBH 2009.2038 számon közzétett elvi határozatában, amikor kimondta, hogy az álképviselő egyoldalú jognyilatkozata (felmondása) a képviselt személy esetleges nyilatkozatáig nem teremt függő jogi helyzetet a harmadik személy utólagos jóváhagyása analógiájára, és nem teremt a felmondás címzettje számára nyilatkozattételi kötelezettséget. Álláspontját azzal indokolta, hogy az álképviselő és a képviselt személy belső jogviszonyára tartozó kérdés, hogy az utóbbi az álképviselő nyilatkozatával kapcsolatban milyen álláspontot foglal el. A képviselt fél a szerződési nyilatkozatot utólag jóváhagyhatja, a jóváhagyást kifejezetten megtagadhatja, de a nyilatkozattételt mellőzheti is. Mivel a képviseltet nyilatkozattételi kötelezettség nem terheli, esetleges nyilatkozattételéig a Ptk. 215.§-a szerinti függő jogi helyzet nem keletkezhet.

2.3.3. Az álképviselő kártérítési felelőssége

Ha az álképviselő eljárását az, akinek a nevében eljár, nem hagyja jóvá, illetve a jóváhagyást kifejezetten megtagadja, az álképviselőt felelősség terheli az eljárásért. Ez a hatályos szabályok szerint nem a kötelezettség teljesítését jelenti, hanem kártérítési felelősséget keletkeztet a harmadik személlyel szemben.¹⁵ Az álképviselő tudattartamához, mint szubjektív elemhez igazodik a felelősség mértéke. Rosszhiszemű álképviselő, aki tudja,

¹⁵ A képviselt személlyel szemben az adott szerződésből kifolyólag nem áll fenn felelőssége, hiszen ez a szerződés a "képviseletet" se nem jogosítja, se nem kötelezi. Az már újabb kérdés, hogy az eljárás a képviselt személy érdekeit egyébként sértheti, ilyenkor az objektív személyiségvédelmi eszközök, illetve felróhatóság esetén a szerződésen kívüli károkozás szabályai állnak a "képviselet" rendelkezésére. (Bíró [1999/1] 148.old.)

vagy kellő körültekintés tanúsítása mellett tudnia kell, hogy képviseleti joggal nem rendelkezik, vagy annak terjedelmét túllépi. Ebben az esetben a helyettesítésre irányuló szándék teljes mértékben hiányzik, tehát az imperatív törvényi feltétel meglétéről, azaz az érdekazonosságról sem beszélhetünk. Az álképviselőnek rosszhiszeműsége esetén a harmadik személynek okozott teljes kárt meg kell térítenie (pozitív interesse, amely magába foglalja a vagyoni és nem vagyoni kár mellett a elmaradt hasznot, azaz a *lucrum cessans* is).

Jóhiszemű, ha nem tudja, és kellő körültekintés tanúsítása mellett sem kell tudnia a látszattal ellentétes valóságról. Ilyenkor az álképviselő csak a biztatási kárt köteles megtéríteni, amely azáltal keletkezett, hogy a harmadik személy a szerződés létrejöttében bízott. A szerződő fél " *nem követelhet többet, mint amennyit nemteljesítés miatt követelhetne tőle, ha a szerződés érvényes lenne....* " (Ujváriné Antal Edit [1999] 160.old.)¹⁶ Nem tartozik bele az elmaradt haszon, kizárólag a szerződés megkötéséből eredő kár megtérítésére kötelezhető az álképviselő (pl. utazási költség, teljesítési előkészületek költségei, bérleti díjak stb.).

A bíróság azonban még ez alól is mentesítheti, különösen, ha korábban képviselő volt, és képviseleti jogának megszűnéséről önhibáján kívül nem tudott. Itt bírói alakító jogról van szó, amely kizárólag a jóhiszemű álképviselőt illeti meg. A törvényi meghatározás a " különösen " kifejezést használja, azonban a bírói gyakorlat kizárólag ebben az esetben ismeri el, és alkalmazza ezt a méltányossági megoldást, főként akkor, amikor időbeli túllépés történik, amelyről önhibáján kívül nem tudott az álképviselő. Például a képviselő nem értesült a meghatalmazó haláláról, és olyan jogcselekményt végez, amely nem halaszthatatlan. Mentésülés kizárólag a jóhiszemű, és véttlen álképviselőt illetheti meg, így a felelőségi szabályokkal összevetve megállapítható, hogy ilyenkor a mentesítés nem mellőzhető, aminek a törvénybe iktatása megfontolandó.

A szabályozás azonban hagy egy joghézagot, amikor az egyoldalú jognyilatkozatok további jogi sorsát nem szabályozza. Míg a jóhiszemű álképviselő szerződéskötés során a szerződés megkötéséből eredő kárt tartozik megtéríteni, addig egyoldalú nyilatkozatok esetén nem tisztázott a helyzet. Kétségtelenül szükséges erre az esetre is szabályozást adni.

¹⁶ Marton Géza találóan úgy fogalmazta meg a negatív szerződési érdeket, mint azt a vagyont, amellyel a károsodott személy rendelkezne, ha az érvényesnek hitt ügyletbe egyáltalán nem bocsátkozott volna. (Bíró [1998] 80.old.)

A kártérítés módjára és mértékére a szerződésen kívüli károkozás szabályait kell alkalmazni (Ptk. 355. - 359. §§). Így lehetőség van a kár természetben való megtérítésére is, azonban nem tehető egyenlőségjel a természetbeli megtérítés és a semmis szerződés teljesítésére való kötelezés közé.

A " képviselt " személy felelőssége kizárólag akkor állapítható meg, ha mulasztás terheli (pl. a visszavonásról nem adott tájékoztatást), illetve, ha az álképviselő és a képviselt között létezik egy belső jogviszony. Ilyenkor az adott kötelekre vonatkozó szabályoknak megfelelően kell helyt állnia, tudattartalmától függetlenül, munkaszerződés esetén a munkajog, megbízási szerződés esetén pedig a megbízásra vonatkozó normáknak megfelelően.

Felmerül a kérdés, hogy abban az esetben, ha mind a képviselt fél, mind a harmadik személy tudomással bírt az álképviselési helyzetről, kit terhel a felelősség. Véleményem szerint (eligazító joggyakorlat és irodalom hiányában) az általános polgári jogi alapelv, az elvárhatóság alkalmazása oldja fel a problémát. " *Aki maga sem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható, másik fél felróható magatartására hivatkozhat.* " (Ptk. 4.§ (4)) Ennek alapján az adott helyzetben a kármegosztás intézményét látom alkalmazhatónak.

5. De lege ferenda - az egységes szabályozás érdekében

A dolgozatomban megkíséreltem annak felvázolását, hogy az álképviselet jogintézményének kapcsán milyen elméleti és gyakorlati problémák vethetők fel, és igyekeztem nem csupán kritikát adni, hanem ezeket a kérdéseket meg is válaszolni. Látnunk kell, hogy úgy az álképviselet, mint a képviselt szilárd dogmatikai bázison nyugszik, a szabályozás az elmúlt időszakban nem sokat változott. Ezek a kialakult alapok azonban akadályai lehetnek a fejlődő világ kívánalmainak való megfelelésnek. A gyakorlat már megpróbált idomulni ezekhez az új követelményekhez, azonban a tételes jog módosulása nélkül ez magában rejti a jogbizonytalanság veszélyét. Célszerű és megfontolandó lenne a képviselet szabályozásának bizonyos mértékű modernizációja, hogy a legújabb problémák a gyakorlaton kívül az elméletben is megoldást nyerjenek. Tekintsük végig azokat a rendelkezéseket, amelyeket nézetem szerint újra kellene gondolni!

a) Jelentős módosítandó elem a meghatalmazás visszavonásával kapcsolatos. Mint korábban részletesebben kifejtettem (ld. 1.3.4) a visszavonásról való értesítés túl nagy terhet ró a képviselt személyre. Mivel a címzettek nem nyertek konkrét meghatározást, a képviseltnek mindenkit értesítenie kellene, akivel a képviselő kapcsolatba kerülhetett és kerülhet. Célszerűbbnek tartom a tájékoztatandók taxatív felsorolását, amivel megosztanánk a kockázatot a képviselt és a szerződő fél között. Magyarázata lehetne, hogy nem csak a meghatalmazótól várható el a tájékoztatás, de a harmadik személytől is elvárható egy bizonyos mértékű tájékozódás.

b) Az álképviselet körében több probléma is felvetődik. Az első, és talán a legfontosabb, hogy a törvény *expressis verbis* nem nyilatkozik az álképviselő által tett akaratnyilatkozatok további jogi sorsáról. A jogszabálynak kellene állást foglalnia az érvénytelenség és a szerződés akarathibából való létre nem jöttének kérdésében.

További vitás kérdés, hogy a bírói mentesítés mint lehetőség fogalmazódik meg a törvényben, holott a felelősségi szabályokkal való egybevetés esetén ennek megállapítható

kötelező hatálya. Oka, hogy a képviselő ilyenkor felróható magatartást nem tanúsít, felróhatóság hiányában pedig az illető mentesül a felelősségre vonás alól.

Joghézag nyilvánul meg az egyoldalú jognyilatkozatok tekintetében is. A Ptk. nem szabályozza, hogy a jóhiszemű álképviselőnek milyen mértékű a kártérítési kötelezettsége, ha nem szerződést köt, hanem egyoldalú nyilatkozatot tesz.

A negyedik kérdés a kockázatelosztással kapcsolatos. A törvény kizárólag az álképviselő tudattartalmát vizsgálja, de arra pl. nem ad megoldást, hogy mindkét fél (az álképviselő és a harmadik személy) rosszhiszeműsége esetén ki viseli a kárt. Megfontolandó a szabályozás kibővítése utalással arra, hogy mi várható el a megváltozott gazdasági körülmények között a piaci szereplőktől a képviselet fennálltának vizsgálata során.

Irodalomjegyzék

1. Jogszabályok és kapcsolódó anyagok

- 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról, egységes szerkezetben a hatálybalépéséről és a végrehajtásáról szóló 1952. évi 23. tvr.-tel, valamint a végrehajtásáról szóló 7/1974. (VI. 21.) IM rendelettel és a 4/1987. (VII.14.) IM rendelettel (Röv. Csjt.)
- 1959. évi IV. törvény a polgári törvénykönyvről (Röv. Ptk)
- 2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról (Röv. Gt.)
- *A Magyar Általános Polgári Törvénykönyv tervezete*, első szöveg [1900] Grill Károly Császári és Királyi Udvari Könyvkereskedése, Bp. 1006.-1026. §§ (Röv. Ptk. tervezet)
- *Indoklás a Magyar Általános Polgári Törvénykönyv tervezetéhez* [1901] 3.kötet, Grill Károly Császári és Királyi Udvari Könyvkereskedése, Bp., 161.-193.old. (Röv. Ptk. tervezet indoklása)
- *A Magyar Általános Polgári Törvénykönyv tervezete*, második szöveg [1913] Grill Károly Császári és Királyi Udvari Könyvkereskedése, Bp., 791.-807. §§
- A magyar királyi igazságügyminiszter által 1928. március elsején az országgyűlés elé terjesztett *Törvényjavaslat Magyarország Magánjogi Törvénykönyvéről* [1928], közzéteszi az IM, Bp. 1021.-1036. §§ (Röv. Mtj.)

2. Felhasznált irodalom

- Bíró György:* A kötelmi jog és a szerződés tan közös szabályai, 5.kiadás
Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért, Miskolc 1999.
133.-149.old (Jelölve: Bíró [1999/1])
- Bíró György: A megbízási szerződés, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp.
1998.
- Egri Bónis Pál: Meghatalmazás, megbízás és képviselet, Szerző saját
kiadása, Bp. 1915. 7.-48.old.
- Eörsi Gyula-Gellért György: A Polgári törvénykönyv magyarázata, 1. kiadás, 1. kötet,
Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1981. 1054.-1073.old.
(Röv. Ptkm. I.)
- Gosztolya Imre: A képviselet, Magyar jog 1990. 12.szám, 1033.-1054.old.
- Hamza Gábor: Az ügyleti képviselet, Rejtjel Kiadó Kft., Bp. 1997. 23.-
44.old.
- Kuncz Ödön: A magyar kereskedelmi- és váltójog tankönyve, 2.
átdolgozott kiadás, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Bp.
1944. 73.-83.old.
- Ökröss Bálint: Általános magyar polgári magánjog, Az 1848. évi
törvényhozás és az országbírói tanácskozmány nyomán, 2.
átdolgozott és bővített kiadás, Heckenast Gusztáv Kiadó,
Pest 1863. 598.-605.old.
- Raffay Ferenc: A magyar magánjog kézikönyve, 3. Jelentékenyen bővített és
javított kiadás, 1.kötet, Pannonia Könyvnyomda és
Könyvkiadó Hivatal, Győr 1909. 217.-220.old.
- Szászy István: A magyar magánjog általános része különös tekintettel a
külföldi magánjogi rendszerekre, 2. kötet, Egyetemi
Nyomda, Bp. 306.-318.old.

- Szladits Károly: A Magyar Magánjog Vázlata I., Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Bp. 1933. 150.-154.old.
- Ujváriné Antal Edit: Felelősségtan,5.kiadás, Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért, Miskolc 1999. 138.-141.old., 160.old.

3. Bírósági határozatok

BH1993.181.

BH1994.148.

BH1994.501.

BH1995.110.

BH1996.19.

BH1999.128.

BH2000.115.

BH2000.216.

EBH2005. 21

EBH2009.2038

BDT2002.696

BDT2006.1411

BDT2008.1812

BDT201.2194